

46915

77

Ponatisk iz „Učiteljskega Tovariša“.

Poročili

z XX. glavne skupščine „Zaveze“ v Gorici

dne 6., 7. in 8. septembra 1908.

I.

Šola in kmetiško vprašanje.

(Poročal E. Gangl.)

II.

Regulacija učiteljskih plač.

(Poročal A. Pesek.)

V Ljubljani, 1908.

Založila „Zaveza avstrijskih jugoslov. učit. društev“.
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

Ponatisk iz „Učiteljskega Tovariša“.

Poročili

z XX. glavne skupščine „Zaveze“ v Gorici

dne 6., 7. in 8. septembra 1908.

I.

Šola in kmetiško vprašanje.

(Poročal E. Gangl.)

II.

Regulacija učiteljskih plač.

(Poročal A. Pesek.)

V Ljubljani, 1908.

Založila „Zaveza avstrijskih jugoslov. učit. društev“.

Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

46915

030040966

I.

Šola in kmetiško vprašanje.

Predmet, ki sem se namenil nakratko govoriti o njem, je za naše slovensko ljudstvo velevažnega, v njegovo življenje globoko segajočega pomena. Resnica je namreč, da je naše ljudstvo v pretežni večini kmetiškega in delavskega stanu. Nimam tu v mislih nobene posamezne kronovine, nego govorim splošno o c e l o t i našega naroda, ki živi sicer razkropljen po več deželah in razdeljen po političkih mejah, a ustvarja po bistvenih narodnih, gospodarskih, kulturnih in socialnih potrebah e n o veliko telo.

Razni kraji — razne potrebe; razne potrebe — razne zahteve. To je resnica tudi v našem primeru. Vendar se moramo ozirati tu na šolo kot tako, ki je po drž. šol. zakonu izza l. 1869. ustanovljena za vso našo monarhijo sploh, torej za vse kronovine, za vsa mesta, za vse trge in vse vasi. Saj je z imenovanim zakonom dana vsem narodom in vsem stanovom prilika in dolžnost, da se dvignejo duševno in s tem tudi gospodarsko ter se usposobijo za plemenito tekmovanje na kultur-

nem in gospodarskem polju. Kako se naj ta splošna sredstva porazdele med posamezne narode in stanove, to je delo njihovih zahtev in potreb, to je razdelitev splošnega načrta v podrobnosti, ki naj dviga dele k celoti, odstranja razlike in zapreke ter naravnava vsa pota do moralne in materialne blaginje. To je naš smoter na zemlji.

Saj je pa tudi naša „Zaveza“ organizacija, ki oklepa vse kronovine, koder deluje zavedno naše učiteljstvo. Torej ne kaže že zaraditega na naših zborovanjih nobenega predmeta in vprašanja specializirati, nego ga moramo predvsem obravnavati na splošno in šele iz splošnosti staviti zahteve in ustvarjati sklepe po prilikah posameznih dežel in krajev. Zato je moja razprava splošnega značaja, ki mu stavljam temelj na drž. šol. zakon, a njegovo bistvo naj ustvarjajo zahteve celokupnega našega ljudstva.

Naše ljudstvo pa je — kakor že rečeno — v pretežni večini kmetiškega stanu. Če govorim o kmetiškem stanu, ne trdim s tem, da bi ne bilo med tem stanom in med delavstvom sploh nobenih vezi. Pojem dela razdira dandanes vse meje razpredelbe ljudstva v strogo

ločene kaste, ker smo delavci vsi, ki se živimo z delom in ki se ne sramujemo dela. Ta na tem polju — oni na onem; a delo, dasi različno, je vendar vsakemu isto sredstvo, ki dviga vsakogar do samosvojosti in samostojnosti in ki z njim služi človeštvu, svojem in sebi.

Da pa imam danes v razgovoru posebno kmetiški stan, je vzrok ta, ker je vendar več specialnih potreb, ki ločijo ta stan od drugih delavskih slojev, ker je več vprašanj, ki zahtevajo posebnega preudarka in razgovora, in ker je večina učiteljstva, ki službuje med kmetiškim ljudstvom.

In ako imajo vse množice našega ljudstva, kakor so že različne po poklicih in opravilih, po zmožnosti in individualnosti, kaj skupnega, je ta skupnost gotovo šola, ki naj siplje na vse človeštvo svojo blagodejno moč v enaki meri pravičnosti in dobrohotnosti. Tako govori teorija. Izkušnja nas pa uči, da je zlasti v obmejnih naših krajih praksa v kričečem nesoglasju s teorijo in da ima naša visoka učna uprava dvojno mero: s skopo in prazno meri nam, s polno in zvrhano meri drugim!

No, pa to nepravilno pojmovanje slavnoznane avstrijske enakopravnosti naj nas ne moti s e d a j , ko nam je razpravljati o šoli in kmetiškem stanu, da tudi mi povemo, kakšno je razmerje med obema sedaj in kakšno naj bi bilo, da bodi šoli in kmetiškemu ljudstvu v korist. To se mi zdi potrebno zlasti danes, ko hodijo po deželi krivi preroki in hujskači, ki ščujejo ljudstvo proti šoli in učiteljstvu ter ga v svoji strasti in onemogli jezi odvrčajo od edinega vrelca izobrazbe in napredka ter zlasti mladino zastrupljajo s strastjo in sovraštvom.

Kaj ima danes kmetiško ljudstvo od šole?

§ 3. drž. šol. zakona z dne 14. maja l. 1869. določa predmete obče ljudske šole, ki so :

1. verouk,
2. branje in pisanje,
3. učni jezik,
4. računstvo v zvezi z geometriškim oblikoslovjem,
5. najdournnejše in najimenitnejše stvari, ki jih je treba učencem vedeti iz prirodopisa, prirodoslovja, zemljepisa in zgodovine s posebnim ozirom na domovino in njeno ustavo,
6. risanje,

7. petje,

8. telovadba (za dečke obvezna, za deklice neobvezna) in

9. ženska ročna dela za deklice.

O prvem predmetu, ki ga določa citirani paragraf — o verouku — ne pristoja sodba nam. V to so poklicani drugi gospodje, največ in v prvi vrsti tisti, ki danes najbolj ropočejo proti šoli, da ob tem dostikrat pozabljajo na svojo dolžnost v šoli!

Oprostite, da ne govorim o vsakem ostalem predmetu posebe. Bilo bi predolgo. Rečem v splošnem: Neovržna resnica je, da je naša šola, ustanovljena z novim drž. šol. zakonom, rodila obilo lepega sadu. Samo zaradi nje se je povzdignil naš narod iz vrste analfabetov med izobražene in kulturne narode. Naša dobro razvita književnost, naša cvetoča umetnost, naše lepo razvito časopisje imajo velik vpliv na razvoj omike in kulture. Naše ljudstvo, čeprav je maloštevilno, napreduje s silnimi koraki — in vse to je prvi jedrnati plod splošne narodne izobrazbe, ki jo je spočela in jo oplemenja naša ljudska šola. Splošna narodna izobrazba z vsem kulturnim napredkom vred je torej v

n a j o ž j e m s o r o d s t v u , v n a j o ž j i z v e z i z l j u d s k o š o l o . To je delo štiridesetih let. Težko in naporno delo zategadelj, ker je imela šola vedno več sovražnikov kot prijateljev in ker je imelo učiteljstvo — duša šolstva in življenje mrtvih teorij in paragrafov — vedno več stradanja kot kruha!

A ni vse zlato, kar se sveti.

V štiridesetih letih smo dobili učitelji in neučitelji — poklicani in nepoklicani ljudje — dovolj izkušenj, da lahko trezno in stvarno preudarimo solnčno in senčno stran šolskega zakona. Ne morem se tu poglobljati v podrobnosti ali pa v kritiko posameznih paragrafov, niti nočem govoriti o madežih, ki vise na tem zakonu, ker vse to ne sodi k našemu vprašanju.

Ljudska šola je na kmetih edino učilišče, edino izobraževališče. Najmanj 95 % je naših ljudi na kmetih, ki niso užili druge izobrazbe razen ljudskošolske. Na tisoče je danes odraslih kmetiških ljudi, ki bridko občutijo premajhno izobrazbo in ki jim je še bridkejše, ako niso užili sploh nobene izobrazbe. Prejšnje čase šol sploh ni bilo, danes jih je premalo in jih bo premalo vse dotlej, dokler ne bo po

naših krajih vsaj toliko šolskih poslopij z rednim poukom in rednim šolskim obiskom, kolikor je cerkvá. Zato je dandanes med kmeti redno šolsko obiskovanje jako ovirano, in sicer zaradi prevelike oddaljenosti od šol, zaradi slabih poti, zaradi neugodnega vremena in pa največ zaradi tega, ker prevladuje med kmetiškim ljudstvom mnenje, da je kmetu rojen otrok predvsem za to, da mu pomaga pri delu; da mu nadomešča pastirja, hlapca ali deklo. Namesto da bi pošiljal kmet svojega otroka v šolo, ga porablja doma dostikrat za težka hlapčevska dela, da se otrok ob prezgodnjih telesnih naporih fiziško pokvari in duševno zaostane. Zlasti ob času najnujnejših del spomladi, poleti in jeseni ni na kmetih govora o rednem šolskem obiskovanju. S tem pa trpi tudi napredek pri pouku. To je razumljivo, kakor je razumljivo, da je še tako prepričevalpa beseda duhovnikova brezuspešna, ako jo govori v cerkvi — praznim klopem.

Po zakonitih določilih — § 4. šolskega in učnega reda — je smatrati vsako delo, ki ostane zaradi njega otrok doma, kot neopravičljiv izgovor. Neopravičene zamude se morajo naznaniti; zaradi teh so starši najprej opominjani, pozneje kaznovani. Vsako šolsko kaznen

pa navadno navale kot veliko pregreho na učitelja. Kmet se čuti užaljenega in začne sovražiti šolo in učitelja. Do otroka ima pravico on, pa tudi šola ima pravico do otroka. To je vzrok, da ima učitelj tam, kjer vestno izpolnjuje svoje stanovske in uradne dolžnosti, precej redno šolsko obiskovanje, toda jako težko stališče, ker ga kmet sovraži. Ako pa je učitelj popustljiv in opravičuje otrokom prepogosto izostajanje, ga ljudstvo sicer spoštuje in ga ima rado, a napredek v šoli je slab. Pride strogi gospod nadzornik, ki ne pozna nobene šale, vidi slabo šolsko obiskovanje in slab napredek. Kdo je sedaj kaznovan? Učitelj! Dobi nos in slabo kvalifikacijo. Tudi učitelju ni mogoče ustrezati ljudstvu in šolskim predpisom.

Povsod seveda ni tako. Kjer je dovolj delavnih sil, tam je tudi šolsko obiskovanje bolj redno, sicer je pa obratno resnica. Priznati moramo, da pozna kmet tam, kjer ni nahujskan, koristi šole; želi, da bi se njegovi otroci izobrazili, a pravice do svojih otrok si zaradi pomoči pri delu ne da kratiti.

Ali bi bilo mogoče dobiti pot, da bi bilo ustrezno šoli in kmetu? To vprašanje je sicer enostavno, ali odgovor ni tako lahak.

Tak pripomoček v ublaženje nasprotij naj bi bila ponavljalna šola. Tako pravijo. Kaj pa je ponavljalna šola? To obiskujejo dečki od 12. do 14. leta po 5 ur na teden, deklice po 3 ure, in sicer n. pr. na Kranjskem praviloma od začetka šol. leta do konca marca. V tej dobi je šolska mladina najbolj razvita. Naučila bi se mnogo koristnega in dobrega za življenje, a v tem tako pičlo odmerjenem času ni mogoče nič drugega dognati, kakor tvarino iz vsakdanje šole temeljito ponavljati, in sicer ponavljati le to, kar je za vsakdanje življenje neobhodno potrebno. O ponavljalni šoli bi se dalo še mnogo govoriti. Splošna sodba učiteljstva je, da je ponavljalna šola *m u č i l n i c a* *b r e z p o s e b n i h u s p e h o v*, da torej s ponavljalno šolo nič ni!

Torej, kako in kaj?

Ljudje smo pač taki, da iščemo vedno in povsod praktičkih koristi. Lepa beseda sicer lepo mesto najde, a še lepše mesto dobi dejanjska korist. Tako tudi v šolstvu.

V prej navedenih predmetih ljudske šole pogrešamo enega, ki bi prvič dal šoli značaj praktičkega, nekako strokovnega učilišča ter bi jo drugič približal simpatijam kmetiškega ljud-

stva, ki nima večinoma ni sredstev ni volje, da bi pošiljalo svojo deco v mesta in kraje, kjer se bi mogla izobraževati za ta ali oni poklic. Konservativno in domoljubno mnenje našega kmeta je, da se mora rod za rodom roditi, izdelati in izživeti na eni in isti grudi. Nobena kruta roka ne sme trgati ubogega trpina od domače zemlje, ker živi na nji in zanjo z vso trpečo ljubeznijo. Saj je tako dovolj uboštva, ki vihti svoj trdopleteni bič, da požene človeka preko domačega praga s trebuhom za kruhom. Trume izseljencev, lačnih in raztrganih izgnancev, ki beže z domačih tal, nam pravijo, da nima domovina več prostora niti kruha za svoje otroke! Velika socialna beda, ki rahlja temelje naših kmetiških domov, nas glasno opominja, da je treba temu veletoku naših telesnih sil, ki se izteka v tuja morja, zgraditi neprodiren jez!

V prej navedene predmete je treba uvrstiti p o u k o k m e t i j s t v u. Ob tem samem predmetu bi se razbila zlovolja našega kmetiškega ljudstva, ker bi izprevidelo, da je šolskemu delu dana praktiška smer od državne oblasti in da je šola v resnici samo v njegovo, kmetovo korist.

Nekateri so mnenja, da bi uvedli v šole namesto ponavljalne šole takozvane zimске tečaje, ki bi trajali od novembra do aprila, ko se začenja delo na polju in ko bi torej mladina lahko pomagala staršem pri poljskem delu. S takimi zimskimi tečaji bi pa po mojem mnenju kmetiškimi ljudem ne bilo dosti pomagano, ker se v zimskih mesecih ne da izvajati v praksi tega, kar se učimo v teoriji, in ker je v kmetijstvu praksa večje važnosti kot teorija.

Če hočemo v tem primeru dospeti do trajnih koristi, se morajo vsi tisti, ki imajo pri tem odločilno besedo in ki res hočejo koristiti našemu kmetu, brez pogojno držati določila prvega odstavka § 21. drž. šol. zakona, ki pravi: Dolžnost, hoditi v šolo, se začenja za otroka, kadar izpolni šesto leto, in traja, dokler ne izpolni štirinajstega leta svojega življenja. —

Izreči se nam je torej brez pogojno in neizprosno za osemletno obvezno šolsko obisko-

vanje brez izjem in olajšav! To smo dolžni šoli kot taki, a dolžni smo to tudi koristim kmetiškega ljudstva!

Če se uveljavi ta princip, potem je hipoma urejeno razmerje med šolo in kmetiškim vprašanjem: Šola postane neizčrpni vir blaginje, ki jo bo uživalo naše kmetiško ljudstvo. S tem se dvigne naša nacionalna ekonomija do stopnje popolnosti. Naše ljudstvo bo znalo živeti in v svojo korist izrabljati zaklade svoje plodovite zemlje, in sicer izrabljati racionalno!

Do 12. šol. leta bi bilo dovolj časa, da bi se vsestransko temeljito predelali predmeti, ki jih navaja že imenovani paragraf. Tako bi dobila učenec in učenka toliko izobrazbe, kolikor je je treba za praktiško življenje. Tistim, ki hočejo naprej v šole, ostane ta pot odprta od 10. leta dalje. Ostali pa bi od 10. do 12. leta v splošni znanosti dozoreli toliko, da bi bili sposobni za strokovni pouk, ki se naj bi vršil teoretiško in praktiško zadnji dve leti.

Letos je v „Domovini“ (od 82. do 85. števil julija meseca) priobčil strokovnjak-učitelj J. Gosak več člankov, ki prepričevalno govorijo o preosnovi ljudskega šolstva v navedenem smislu. Upravni odbor „Zaveze“ je že v svoji seji o Veliki noči določil, da prevzamem jaz referat o tem vprašanju. Nazori strokovnjaka in mene lajka se v marsičem strinjajo tako glede teoretiške kakor glede praktične strani te preosnove.

V teoriji — in to bi bilo v zimskem času — naj bi se poučevalo, kakor navaja Gosak:

1. v kmetijskem knjigovodstvu; zakaj natančni preudarek, je li gospodarstvo napreduje ali nazaduje, je razviden le iz vestnega knjigovodstva. „Knjigovodstvo varuje gospodarja pred nepotrebnim zapravljanjem in navaja s tem k večji varčnosti in pridnosti. Končno skrbi knjigovodstvo tudi za red v gospodarstvu,“ piše strokovnjak Rohrmann.

2. Socialno razmerje med gospodarjem in delavcem, bodisi poslom, dninarjem ali akordnim delavcem, mora biti vsakemu gospodarju jasna zadeva.

Zaraditega je treba že mladino poučiti o najvažnejših poselskih postavah, kako se išče poslov, katere pravice mu pristojajo, kakšno razmerje naj vlada med obema, da bosta imela medsebojno korist; o mezdi, o številu poslov, o najemanju dninarjev, kako privabiti in obdržati dninarje itd. To so vprašanja, ki igrajo v današnjem pomanjkanju delavnih moči v narodnem gospodarstvu veliko ulogo.

3. Kmet je primoran plačevati davke in opravljati svoje dolžnosti napram državi. Kako nevedno je še danes ljudstvo v tem oziru! Kako malo pojmuje, kam gredo plačani denarji in kakšno pravico ima kmet, da jih v obliki občekoristnih naprav in podpor zopet zahteva od države. Slepo strankarstvo ima izvečine svoj izvor v ustavni nevednosti; zavedeno ljudstvo drvi, fanatizirano po svojih voditeljih, nevede kam in s kakšnim namenom! **U s t a v o z n a n s t v o**, t. j. upogled v občinsko, okrajno, deželno in državno upravo, dovede ljudstvo do pravega spoznanja svojega razmerja napram javnosti in umnega, premišljenega uporabljanja svojih volilnih pravic.

4. Za varstvo posestev skrbi država. V ta namen so načrtana in popisana vsa posestva

v k a t a s t r u i n z e m l j i š k i k n j i g i.
To razmerje posestnika k državi je za vsakega
glede lastnine velikosti njegovega zemljišča,
nje vrednosti, vknjižbe dolgov, servitutov, za-
stavnih pravic itd. eminentne važnosti.

5. Koliko nepotrebnih pravn vodijo danes
naši kmetje za ničnostne stvari; saj bo že kmalu
nastala prislovica: Pravda se kot slovenski
kmet. Ali bi se ne dalo temu izogniti, ko bi
se bodočega kmetovalca poučilo o n a j v a ž -
n e j š i h , k m e t a s e t i k a j o č i h p o -
s t a v a h , kakor o dedščini, servitutih, mo-
tenju posestva, o prisvojitvi lastninskih pravic,
vodni postavi, lovskem zakonu, kupčijskih po-
stavah ter o brezmiselnosti malenkostnega
pravdanja!

6. Z a d r u ž n i š t v o je dandanes pro-
niklo že v najširše kroge, le med kmetom
ga še v svrhu nakupa in prodaje raznih pri-
delkov jako pogrešamo. Kolik gospodarski na-
predek je pričakovati od zadružništva ne samo
na posojilniškem, ampak še toliko bolj na go-
spodarskem zadružnem polju! — Na zadruž-
ništvo polagamo vse premalo važnosti. Poudar-
jati moram, da je predvsem učiteljstvo pokli-
cano, da se zavzame za to velevažno panogo

narodnega gospodarstva ter zbudi zanjo smisel in pojmovanje med najširšimi sloji našega naroda, zlasti med kmetiškim ljudstvom. Zadružništvo sigurno dvigne našo materialno blaginjo in z njo vzporedno se potem samoobsebi dvigne naša kulturna moč!

7. P o u k o z a v a r o v a l n i c a h je za kmeta velike važnosti. Ne samo zavarovalnice proti ognju in toči, ampak še bolj živinske zavarovalnice posameznih občin naj bodo predmet vsestranskemu premostrivanju!

8. K m e t i j s k e p o d r u ž n i c e so prava stanovska organizacija kmeta, od katere ima ta pričakovati še obilo koristi! Pojem kmetijskih podružnic je treba večkrat razjasniti in kazati na dobiček, ki ga uživa kmet-član od njih. To ne bo težko, ker so ravno učitelji izvečine duša takim podružnicam.

9. K m e t i j s k e r a z m e r e v d r u g i h n a p r e d n i h d e ž e l a h , njih vpliv na našo kupčijo, uvoz in izvoz so zanimiv predmet vsakemu napredujočemu kmetovalcu!

10. H i g i e n a i n n e k o l i k o i z ž i v i n o z d r a v n i š t v a , četudi le bolj v skromnem obsegu, sodi tudi v okvir praktičnega znanja.

11. Risanje in umevanje primitivnih stavbnih črtežev prihrani kmetu mnogo denarja in ga varuje pred nepremišljenimi, neprikladnimi stavbami. Stavbe na kmetih brez pravega detajliranega stroškovnika so že marsikoga pokopale.

12. Šola, bodisi strokovnoljudska ali nadaljevalna, ima u v a j a t i g o s p o d a r j a v k m e t i j s k e s t r o k o v n e k n j i g e i n k m e t i j s k e s t r o k o v n e č a s o p i s e. Kmet mora priti do zavesti, da nikdar dosti ne zna, da se mora vedno naobraževati in uvaževati izkušnje in iznajdbe veščakov svoje stroke.

13. Uvesti bi se morala poljudna šolska knjiga za najvažnejši pouk iz raznih strok kmetijstva. V tej knjigi bi morali biti glavni pojmi o kemiji, ker ta je kot veda pri umnem kmetovanju neobhodno potrebna.

Pri dekletih bi moralo v z g o j e - s l o v j e zavzemati odlično mesto. Saj vidimo, kako slabo ponekod vzgajajo svoje otroke matere, ker niso same vzgojene. Dom podira to, kar zida šola. Roditeljski sestanki nadomeščajo domačo vzgojo. To je naše delo!

Pouk v h i g i e n i bi bodoče gospodinje poučil o važnosti s n a g e v hiši, obleki, na

dvorišču itd. — Šivanje, gospodinjsko knjigovodstvo, kuhanje, gojenje zelenjadi in cvetie, mlekarstvo, perutninarstvo — to so stvari, ki drže pokonci ves kmetiški dom; in gospodinja, ki je vsemu temu vešča, res podpira hiši tri ogle.

Seveda ni s tem izčrpan teoretiški del v korist kmetiškemu stanu preosnovanih ljudskih šol. Ali vsaj nekaj je navedenega v teh točkah. Strokovnjaki iz našega stanu se bodo morali resno baviti s tem vprašanjem, da dozori do jasnosti in preciznih predlogov in zahtev, ki se naj uresničijo našemu kmetiškemu ljudstvu v korist.

Teorija brez prakse je mrtva — tako tudi tukaj.

Kako pridemo do praktiškega pouka, to nam določa § 13. šolskega in učnega reda, ki pravi: „Pri vsaki ljudski šoli — zlasti na kmetih — naj se po možnosti napravi in namenu primerno uredi šolski vrt in kmetijsko poizkusno polje.“

Rumunija, piše Gosak v imenovanih člankih, je odločila vsaki šoli v praktiško udejstvovanje kmetijskega pouka precejšen kos

zemlje, ki ga ima obdelovati, oziroma oskrbovati učitelj z zrelejšimi učenci. Tudi pri nas bi sodilo k vsaki šoli razen običajnih šolskih vrtov in čebelnjakov — k m e t i j s k o p o - i z k u s n o p o l j e, in sicer ali a) njiva in travnik, b) trsnica in vinograd, c) njiva-hmeljišče in travnik, č) njiva za vzgajanje mladih gozdnih rastlin itd. in d) skoro povsod hlev, manj sicer zaradi živine same, kakor zaradi gnoja ter ravnanja z njim in z gnojnico. Slednjič še morebiti tuintam kaj drugega, kakor bi se pač to pokazalo koristno! Brez njive, travnika, gnojišča itd. bo ves teoretiški pouk puhel, zakaj otrokom lahko še toliko govorimo o umetnih gnojilih, o gnoju, gnojišču, ravnanju z gnojnico itd., če pa tega praktiško ne demonstrujemo — ne bo nič zaleгло.

Učenci in učenke naj bi hodili v družbi učiteljev in učiteljic gledat razne vzorne kmetije, mlekarne, vzorne vrtove, nasade, živalske pasme itd., pa tudi zanikrna in zanemarjena posestva. Tako bi prišla do veljave tudi n a - z o r n o s t, ki jo je uveljavil in znanstveno utemeljil Komensky: na eni strani bi videli, kakšen bodi umen gospodar in umna gospodinja, na drugi pa, kakšna ne smeta biti.

In učiteljstvo?

Potrebno učno osobje bi se leto za letom izobraževalo v nalašč za to prirejanih kurzih, dokler ne bodo učiteljišča tako preosnovana, da ne bodo na njih igrale glavne vloge same formalnosti, nego da bo živo, veselo gibanje in smotrno delo usposabljal naš naraščaj za učitelje ljudstva, za ljudske učitelje. —

Resnica je, da bi taka reforma našega ljudskega šolstva po kmetih pomnožila število šolske mladine in s tem bi postalo mnogo naših šol pretesnih zlasti za zimski čas; zakaj spomladi, poleti in jeseni bi se mlade naše množice gibale in učile pod milim nebom, kjer bi ne pridobivale samo strokovnega znanja, nego bi tudi občudovala in proučavale delovanje, prenavljanje in čudovito življenje velike učiteljice in vzgojevalke — p r i r o d e !

Če pa hočemo ustreči kmetu in obenem imeti lepe napredke na šolskem polju ter pospešiti gospodarski in kulturi razvoj našega ljudstva — ni drugače nego na ta način mogoče spraviti v sklad šolskega in kmetiškega vprašanja. Taka uredba bi bila velikanskega pomena za kmetiški stan, ker bi postala šola zanj v resnici prijateljica in dobrotnica. Seveda

mora pri taki reformi vladati načelo: Bistvo — jedro kmetijskemu pouku bodi zavisno od razmer dotičnega kraja!

Pomisleki, da bi potem nastali večji stroški zaradi novi šolskih stavb, oziroma zaradi razširjenja starih šolskih poslopij, morda tudi zaradi večjega števila učiteljstva, se ne smejo jemati v poštev. Ne smemo gledati na žrtve, kjer se obeta občna korist. Bogastvo, sedaj zakopano v zemlji in v spečih silah naših duš, bo kipelo iz naših tal in iz naših psihiških moči, dvigalo našo gospodarsko in kulturno moč ter ne bo zabilo tudi svojih učiteljev-dobrotnikov. Zbujalo nam bo ponosno zavest, da smo se s svojimi silami, s svojimi žrtvami in z ljubeznijo do svoje zemlje dvignili na višino prosvetlenega — kulturnega naroda!

*

*

*

Vse to, kar sem povedal, je le prvi osnutek velike reforme, ki naj približa naše ljudsko šolstvo kmetiškemu stanu in obratno naš kmetiški stan ljudskemu šolstvu. Veseli

me, da se je za to zblížanje, za tako podemo-
kratizovanje našega ljudskega
šolstva najprej ter brez vseh
ovinkov in zahrbtnih namenov
izreklo slovensko učiteljstvo,
združeno v naši „Zavezi“. S tem
je pokazalo, da je v resnici za-
vedno in napredno, da umeje
duha današnjega časa, da je
— to posebno poudarjam! —
narodno in demokraško ob-
enem!

Zakaj kako naj govorimo o naredu, ako
ob bedi in nevednosti, ob nezavesti svojih pri-
dobitnih zmognosti, ob resignaciji
in hlapčevski uslužnosti prepušča kos za ko-
som svoje zemlje lačnemu tujcu, ki se zajeda
v naše narodno telo ter ubija našo narodno
samobitnost?!

Mi učitelji in učiteljice smo tisti, ki ho-
čemo potem gospodarske osamosvojitve in go-
spodarske utrjenosti zbuditi in ojačiti v svojem
ljudstvu vero v samega sebe, zbu-
diti v njem samostojnega člo-
veka, ki se bo zavedal svojih
dolžnosti, pa tudi svojih pra-

vic, ki so posledica prvih. Ne čemo, da binaše ljudstvo samodelalo in trpelo, ampak hočemo, da naša ljudstvo tudi živi in uživa! Le takega življenja želi narodni učitelj svojemu ljudstvu!

Mi učitelji in učiteljice ne čemo in ne dopustimo, da bi se ponižala šola v službo tej ali oni politiški stranki, temu ali onemu naziranju, ki kjerkoli in kadarkoli slučajno prevladuje in vleče nerazsodne množice za seboj. Ne! Šola bodi za ljudstvo! Iz njega zajemaj svojo moč in njemu jo zopet daruj, v sebi preoblikano in dozorelo po principih prave pedagogike in čiste morale! Šola se podemokratizuj! Šola ni samo za tega ali za onega, šola je za vse ljudi in za vse stanovce! Mati svojim otrokom!

Enako kakor o šoli in kmetiškem vprašanju bi se dalo razpravljati tudi o šoli in delavskem vprašanju. Mnogo je tu enakosti,

mного istih potreb, nekaj seveda tudi razlike. Toda o tem ob drugi priliki!

Glavno, kar sem hotel danes povedati, je troje. Zato predlagam:

I.

Učiteljstvo, zbrano na XX. glavni skupščini „Zaveze avstr. jugoslov. učit. društev“ v Gorici dne 7. septembra 1908. l., se izreka za obveznost šolskega obiskovanja v smislu § 21. drž. šol. zakona z dne 14. maja l. 1869., drž. zak. št. 62, prvi odstavek.

II.

Učiteljstvo, zbrano na XX. glavni skupščini „Zaveze avstr. jugoslov. učit. društev“ v Gorici dne 7. septembra 1908, se izreka za reformo ljudskega šolstva v smislu potreb in koristi kmetiškega (delavskega) stanu.

III.

Vodstvo „Zaveze“ se pooblašča, da zbudi med deželnimi in državnimi poslanci, ki so

šoli prijazni in naklonjeni, zanimanje do sklepov današnjega zborovanja, ki so izraženi v I. in II. predlogu. Obenem naj se obrne do njih s prošnjo, da naj izkušajo udjestvovati naše sklepe.

* * *

Prepričan sem, da ne ostane ta akcija brezuspešna; vem pa tudi, da ne bo tako naglo izvedena, kakor so naglo izgovorjene te besede. Važno delo rabi časa in študij, posebno v Avstriji. Treba je predvsem, da mi sami vso to zadevo temeljito preudarimo, zakaj več oči več vidi. V svojem stanu imamo več veščakov v kmetijstvu in na pedagoškem polju, ki bodo znali bolj od mene oboje združiti v harmonsko celoto. Priznam sam, da je moj referat daleč od popolnosti, a zavest imam, da sem to važno vprašanje izprožil, ki gotovo ne izzveni kot mehka pesem, ampak ki ostane na dnevnem redu toliko časa, dokler ne bo temeljito rešeno! Pripraviti se moramo! Zato stavljam k sklepu to-le
r e s o l u c i j o :

Vsa učiteljska društva, ki so združena v naši „Zavezi“, naj v prihodnjih zborovanjih

razmotrivajo temo o šoli in kmetiškem vprašanju. Na podlagi mojih današnjih izvajanj naj stavijo konkretne predloge, oziroma načrte, ki jih naj vpošljejo vodstvu „Zaveze“, da jih ta ob ugodni priliki porabi ali pa počaka prihodnje glavne skupščine, kjer iz vsega doposlanega gradiva izberemo najboljše in najzrelejše, da tako ustvarimo temelj bodoči ljudski šoli na kmetih — za kmetiško ljudstvo!

Tako imajo tudi naša učiteljska društva za bodoče leto obilo lepega in hvaležnega dela.

E. Gangl.

II.

Regulacija učiteljskih plač.

I.

Letos obhajamo jubilej: šestdesetletnico vladanja cesarja Franca Jožefa I. Presvetli vladar je odločil, naj se praznuje ta jubilej z dobrodelnostmi za otroke. Ta želja sivolasega jubilaranta je našla v avstrijskih narodih obilen odziv. „Vse za otroka!“ to je danes deviza, in vsi hite, da z ustanovljanjem društev, z ustanovami itd. pospešujejo varstvo in odgojo otrok.

Vesel pojav je to v življenju ljudstva, in presvetli vladar si je z iniciativo, ki jo je dal, postavil najlepši spomenik, ki bo pričal še poznim rodovom o njegovi plemenitosti in ljudomilosti, ker bo obrodilo to gibanje trajnih, resnično dobrih uspehov za ljudstvo.

To gibanje „Vse za otroka!“ pozdravljamo s toliko večjim veseljem, ker upamo, da privede vodilne kroge in ljudstvo do tega, da bodo posvečali vzgoji mladine večje zanimanje nego so ga doslej. Mogoče, da izgine indolence, ki, žal, vlada sedaj do vzgoje ljudskih mas in torej tudi do ljudske šole in mogoče,

da izgine tudi tista onimoznost napram učiteljstvu in njegovim tako upravičenim zahtevam.

V Avstriji se na vzgojo, na pravo vzgojo mladine polaga, žal, še vse premalo važnosti. Ne le da marsikateri posestnik bolj skrbi za rejo živine nego za vzgojo svojih otrok, posvečujejo izobraženi in celo visoki krogi večje zanimanje in večjo skrb gojitvi eksotičnih rastlin, dresuri psov in konj kakor po izobrazbi ljudstva in vzgoji mladine. Vlada se bolj briga

„kako odpravljajo se ovcaṃ garje,
preganjajo ušivim glavam gnide . . .“

kakor pa, kako bi se vzgojili iz mladine izobraženi državljani; vlada bolj skrbi za morilno orožje kakor za učne pripomočke itd., a javnost se bolj zanima za kak slučaj Tosselli ali pa za kak proces Moltke-Harden nego za prosveto narodov.

Ni čuda, da smo na robu propada gospodarskega in moralnega, ko vladajo tako napačni nazori.

Človek je najdragocenejša reč, in da se njega neguje in

plemeniti, se ne sme štediti ne s trdom ne s sredstvi, zakaj človek je kona stvarstva, krasdomovine. Pa za takšno edino pravo naziranje smo v Avstriji še premalo — demokraški, človek kot tak še nima veljave, temveč veljavo imajo le naslovi in bogastvo.

Zaradi napačnih nazorov, ki še vladajo pri nas, trpi predvsem ljudsko šolstvo in učiteljstvo. In srečno smo prijadrali tako daleč, da je ljudsko šolstvo izročeno na milost in nemilost sovražnikom izobrazbe, učiteljstvo pa pehajo kruti bedi v naročje.

Imamo sicer že 39 let državni šolski zakon, ki ga imenujejo celo biser avstrijskih postav, a kakor ni nič popolnega na svetu, tako ima tudi ta biser svoje pege in pomanjkljivosti. Točka 55. tega zakona sicer določa, da morajo biti plače učiteljstva tako odmerjene, da more „prost od zavirajočih postranskih poslov svojo moč posvetiti šoli in svojo rodovino krajevnim razmeram primerno preživljati.“ Osnovatelji državnega šolskega zakona so ga krasno zamislili, a naredili so račun brez krčmarja — deželnih zborov, ki so jim naložili skrb za učiteljske plače.

Kako so deželni zbori izpolnjevali in umevali § 55. drž. šol. zakona, jasno priča — beda učiteljstva.

Beda v pravem pomenu besede vlada v naših vrstah, in četudi jo prikrivamo na zunaj, kolikor se da, da si ohranimo toli potrebni ugled, vendar je že celo nastala prislovica : „Ubog je kot ljudski učitelj“.

Draginja raste od dne do dne, potrebno je bilo, da so se vsem stanovom zvišale plače. Duhovniki, ki nimajo rodovine, imajo pa sicer bero in pristojbine, so dobili od države milijone ; uradnikom, ki imajo sicer večje plače nego učiteljstvo, so se regulirale lani plače in še celo služabnikom, ki nimajo študij in ne mature, so se zvišale plače tako, da imajo več nego učitelj. V marsikaterem kraju ima ne le državni, temveč tudi šolski, občinski sluga lepše dohodke ko učitelj. Častniki imajo sicer boljše plače kakor uradniki, in vendar je pereče dnevno vprašanje, da se oficirjem draginji primerno zvišajo plače. Rokodelci so podražili svoje izdelke ; advokati in zdravniki so povišali svoj tarif ; le učiteljstvu ne marajo deželni zbori regulirati plač ter jih odslavljajo kot nadležne berače.

Statistični urad na Dunaju izkazuje 55.479 učnih oseb na avstrijskih ljudskih šolah, od teh jih ima

2062 oseb manj kot 600 K plače,
19.613 „ od 600 K do 1200 K plače
20.110 „ „ 1200 „ „ 2000 „ plače
in le 13.694 oseb ima nad 2000 K letnih
dohodkov!

Štiri petine vsega učiteljstva ima manj kot 2000 K in skoraj polovica vsega učiteljstva manj kot 1201 krono. In s tako beraško plačo naj izobražen mož, ki je dovršil učiteljišče, napravil maturo in usposobljenostni izpit za meščanske šole, preživlja sebe, svojo družino, si naj kupuje sredstva za nadaljno izobrazbo, naj daje študirati svojo dečo ter naj plačuje še narodni in stanovski davek.

Podatkov o posameznih deželah ne bom navajal — bilo bi preobširno — pač pa moram naglašati, da spada slovensko učiteljstvo — izvzemši Tirolsko in Galicijo — med najslabše plačano avstr. učiteljstvo.

Ne le, da je temeljna plača učiteljstva povsod prenizka, je tudi avanzma pod vsako

kritiko. Kako hitro se višajo dohodki uradnikom in častnikom (t r i l e t n i c e), a učitelj mora po p e t let čakati, da dobi borih 200 ali na Kranjskem samo le 80 K starostne doklade. Ne vštejejo se mu pa provizorična leta in podučiteljska se štejejo na Štajerskem tri le za eno. Žandarjem n. pr. se pa štejejo tri službena leta za štiri in vštejejo se jim tudi vsa vojaška leta.

Imeti mora učitelj 40 definitivnih službenih let, da dobi polno penzijo, a ti, ki jo dožive, so redki, ker smrt ima v vrstah učiteljstva bogato žetev.

Ker je beda naš vsakdanji gost, zato bo-leha toliko učiteljev in učiteljic. Naporno delo v šoli že izčrpa naše moči, ker nas pa čakajo doma moreče skrbi za vsakdanji kruh, ni čuda, da klone duh in telo onemaga. Gospoda moja, če prebirate „Učit. Tovariša“, se uverite, da je ni številke, da bi ne bilo nekrologa v nji, da, celo po 2 in 3 so. In večinoma jih pobere smrt, ko pravimo, da so bili v najlepši dobi. — To govori glasen memento vsem, predvsem pa tistim, ki nočejo vedeti, da je pritrgavanje za-

služenega plačila v nebovpi-
joč greh.

Naporno delo in naša beda sta krivi, da
toliko in toliko učiteljev in učiteljic boleha, da
jih toliko in toliko mora na dopust. N. pr. na
Štajerskem se je lani izplačalo za nadomeščanje
obolelih učiteljev in učiteljic 200.000 K. Go-
spoda, to je velika vsota, a stokrat večja je
beda učiteljstva, o kateri priča ta vsota. — Za
izboljšanje plač štajerskemu učiteljstvu, da so
se pomaknile šole iz III. v II., ozir. iz II. v I.
plačilni razred, je dovolil lani štaj. deželni zbor
le 50.000 K. Ni rad dovolil tega, a štirikrat
več, namreč 200.000 K, je moral dati, ker jih
je izprešala iz deželne zakladnice beda učitelj-
stva. To dejstvo samo že govori, kako krivi-
čen je sedanji sistem, ki hrani tam, kjer bi
moral dati, a štirikrat več mora potem dati
tam, kjer bi mu sicer ne bilo treba.

In tako je tudi v vseh drugih deželah
slavne Avstrije. Ker nam z d r a v i m nočejo
dati, jim b o l e z e n siloma vzame. Koliko
eksistenc pa se s tem ugonobi; marsikateri
obitelji se oropa reditelja, marsikateremu otroku
skrbnega očeta in ljubečo mater, zapuščene
sirote pa hirajo v pomanjkanju. Koliko gorja

bi olajšali, koliko solz utrli, ko bi deželni zbor teh 200.000 K rade voljno dal za izboljšanje učiteljskih plač. Ker bi bilo učiteljstvo rešeno bede, bi si lahko privoščilo tečnejšo hrano, okrepilo bi si telo, dušo razbremenilo morečih skrbi in manj bi bilo bolnikov, manj nekrologov kot jih je. Pa za nas nimajo sre!

II.

V dežele smo izgubili zaupanje in obračamo se do države. Dežele so baje uboge, a država ni imela lani nič manj ko 146 milijonov kron prebitka. A tudi dolžnost države je, da nam pomaga, saj ji vzgojujemo zveste državljane, saj si je pridržala vrhovno nadzorstvo nad ljudskim šolstvom, zatoorej pa tudi naj plača.

Bridke izkušnje so učiteljstvo izmodrile. S samo določbo, da naj bodo plače učiteljstva tako odmerjene, da more „prost od zavirajočih postranskih poslov vso svojo moč posvetiti šoli in svojo rodovino krajevnim razmeram primerno preživljati,“ učiteljstvu ni pomagano, ker ni sredstva, ki bi naj dežele prisilil, da bi to določbo tako umevale, kakor

bi morale. Torej pa učiteljstvo prosi in zahteva, da se interpretacija § 55. državnega šol. zakona zakonitim potom uveljavi, in sicer na ta način, da državni zbor sklene naslednji pristavek: „Kot minimalni dohodki imajo veljati isti dohodki, ki jih imajo državni uradnik pri plači in penziji vsakokratnega 11., 10., 9. in 8. činovnega razreda.“

Regulacija plač učiteljstva v tem smislu je postulat pravičnosti. Siti smo že vednega beračenja ter zahtevamo, da se tem načinom naše plače definitivno uredijo. Enakemu delu — enako plačilo. Naše delo ni lažje od uradniškega in je baš tako važno kot njih delo; pa tudi po predizobrazbi ne zaostaja učiteljstvo za uradništvom sedanjega 11. do 8. činov. reda.

Preden to utemeljim, izjavljam, da se me ne bo krivo umelo, da se mi ne bo predbacivalo, da zabavljam čez uradnike, častnike in druge stanove, katerih razmere bom pri-

merjal z našimi — da učiteljstvo ne zavida nobenemu stanu izboljšanja dohodkov, saj čuti tudi učiteljstvo in gotovo najbolj, kako huda sila je vedno rastoča draginja in kako krvavo potrebno je, da se stanovom, ki so vezani na fiksne dohodke, draginji primerno regulirajo plače. Odločno pa obsojamo, da politiki in vlada skrbe le za nekatere, nas, ki smo tudi toliko vredni, pa se prepušča bedi. Ne borimo se zoper druge stanove, temveč pobijamo le pogubno razredno politiko, in vsak pravično misleč človek bodisi že katerega koli stanu nam pritrdi, da je vnebovpijoča krivica, če se drugim izboljšajo plače, eden stan — in ni slučaj, temveč sistem je to, da je ta stan baš učiteljstvo — se pa prezira in zapostavlja popolnoma.

Naši zahtevi, da se nam da enake plače kot jih imajo uradniki 11. do 8. činov. reda, se najbolj nasprotuje baje z agrarne strani.

Da pa r a z u m n i agrarci uvidevajo upravičenost naše zahteve — seve kak Terseglav te upravičenosti ne uvidi! — navedem besede, ki jih je letos majnika govoril češki a g r a - r e c poslanec F r a n c S t a n i e k v proračunskem odseku. Ta vrli poslanec je pri IX. poglavju točki 19 — ki obravnava ljudsko šolstvo — proračuna ministrstva za uk in bogočastje — navedel :

„Pred 40 leti je znašala službena doba 40 let, medtem se je za uradnike znižala na 35 let in za profesorje na 30 let. Za učitelje se je pa obdržala prvotno določena doba 40 let, kar je pa po jasnem besedilu § 56. drž. šol. zakona n e p o s t a v n o , ker ta točka določa, da i m a j o z a učiteljstvo veljati iste penzijske določbe, kakor veljajo za uradništvo. Z 20. l. začne učitelj službovati, v tretjem službenem letu se pripusti k izkušnji sposobnosti in more torej šele s 63. letom svoje starosti stopiti v pokoj (če nima nič tistih nesrečnih podučiteljskih let, ki se na Štajerskem štejejo tri za eno; ako jih pa ima, še niti s 70. starostnim letom ne dobi polne penzije. — Opomba referenta.) K o b i učiteljski poklic ne bi tako napo-

ren, bi še naj bilo, ker pa dožive učitelji povprečno kvečjemu 50 let, uživa polno penzijo le mali del učiteljstva. Uvaževati se pa mora, da so neugodne razmere pogubonosne za obitelj umrlega učitelja. Državni uradniki, med katerimi je — posebno v 10. in 9. činovnem redu — mnogo certifikatistov, nimajo le boljše plače, temveč tudi boljše penzijske določbe kakor pa učiteljstvo, čeprav poklic uradnikov ni tako naporen in odgovornosti poln kot poklic učiteljev. V mnogih slučajih ima državni uradnik — certifikatist — boljšo plačo kakor pa njegov nekdanji učitelj, ki je moral po dolgoletnih študijah prestati stroge izkušnje. Profesorji srednjih šol imajo 30 letno službeno dobo; naglašati se pa mora, da znaša število učencev v meščanski šoli 80, v srednji šoli pa kvečjemu 50 v enem razredu. V srednje šole se sprejemajo večinoma le nadarjeni učenci boljih staršev, v meščanske šole se morajo pa

sprejemati otroci brez razločka na njih nadarjenost in na stan njih staršev. Kakor se državnim uradnikom leta prakticiranja, profesorjem leta supliranja in certifikatistom celo njih vojaška leta vštejejo, tako bi se naj učiteljstvu vštela tudi provizorična službena leta. Upravičeno je torej, da se učiteljstvu njih službena doba regulira po za državne uradnike veljavnih predpisih.“

Kake razmere vladajo pa šele v ljudskih šolah! Večinoma so razredi prenapolnjeni, po 100 in še več otrok v enem razredu, dostikrat brez potrebnih učnih pripomočkov in starši šoli celo neprijazni — učitelj pa naj dela čudeže. V takih razmerah delovati gotovo ni lažje in prijetneje nego na meščanskih in srednjih šolah. Upravičena je torej zahteva, da se da učiteljem iste plače in iste penzijske določbe, kakor jih imajo državni uradniki.

Nadalje navaja isti poslanec sledeče: „Materialne skrbi hudo more učiteljstvo. Lani smo državnim uradnikom regulirali plače, ker smo uvideli, da je draginja visoko narasla v

primeri z dosedanjimi plačami. Učiteljstvo pa smo prezrli, čeprav živi v istih draginskih razmerah kot uradniki. Ker je državni zbor skoraj soglasno sklenil regulacijo plač drž. uradnikom, so soglašali tudi davkoplačevalci.

Če nočemo, da izgubi učiteljstvo ves ugled, se mu morajo plače definitivno regulirati. Ako se pa to ne zgodi, bodo imeli škodo najširši krog ljudstva, ker učiteljstvo ne bo moglo s potrebno vnemo vzgajati ljudskih mas. Pri učiteljskih plačah naj bi ne bilo razločka po deželah in nova regulacija mora biti enotna kakor pri državnih uradnikih, kjer ni razločka po deželah. V tem smislu se torej naj § 55. drž. zakona tako-le izpremeni: „Kot minimalni dohodki imajo veljati isti dohodki, ki jih imajo državni uradniki pri plači in penziji 11. do 8. čin. reda.“

Tako je mnenje češkega agrarca. Tudi v agrarnih krogih prodira prepričanje, da so

naše zahteve upravičene in da nam je hitra pomoč nujno potrebna. —

V ilustracijo uradniških in učiteljskih plač naj navedem primer.

Bila sta dva prijatelja, eden je padel v II. letniku v učiteljišču in ker ni vedel kam drugam, je šel prostovoljno k vojakom. Drugi pa, ker je bil nadarjen in priden, je študiral dalje ter postal učitelj. Prostovoljec je služil dalje kot podčastnik, da je dobil uradniški certifikat. Vstopil je potem k davkariji in ker se mu štejejo službena leta od dneva nabora — bil je takrat 18 let star — stopi po 35 letni službeni dobi, ko je star šele 53 let, v pokoj s p o l n o pokojnino, in sicer po 8. činov. razredu z nič manj kot 4 9 6 6 K..

Njegov sovrstnik pa, ki je dovršil učiteljišče, je postal, ko je bil 20 let star, provizoričen podučitelj, napravil je čez 2 leti izkušnjo sposobnosti ter bil potem 15 let definitiven podučitelj. Podučiteljska leta — d e f i n i t i v n a namreč, ker se provizorična itak čisto n i č n e štejejo — se štejejo 3 le za 1, 15 pa torej le za 5. Ko je ta učitelj star 53 let — ko gre njegov sovrstnik, bivši eksdijak, kot davčni nadkontrolor že s polno penzijo

4966 K v pokoj — ima ta siromak šele 21 službenih let ter šele 1950 K plače — torej za 3016 K manj nego oni ob istem času penzije. Za to pa mora učitelj služiti še 19 let, da dobi v najboljšem slučaju 3200 K penzije; torej ima, ko je služil do 72. leta svoje starosti, še vedno 1766 K manj penzije nego njegov srečni tovariš, ki je šel že s 53. letom v pokoj.

Gospoda moja, ta slučaj je resničen, ni mogoče le fabula. Je pa še mnogo slučajev, ki še bolj kažejo, kako kričeče so razmere pri učiteljstvu, če se jih primerja razmeram drž. uradnikov.

Gotovo, da je postulat pravičnosti, če zahteva učiteljstvo enako plačo kot jo imajo državni uradniki 11. do 8. čin reda.

Jasen dokaz, da zahteva poučevanje več napora in pridnosti kot uradniški in častniški poklic, je, da imajo častniki vojaških šol poleg svoje častniške plače še posebne doklade za poučevanje, in sicer 288 do 840 K, voditelji teh zavodov pa 840 do 1800 kron, to je toliko, kot ima učitelj vse plače na leto.

III.

Da se še bolj uvidi vnebovpijoča krivica, ki se godi učiteljstvu, hočem nekoliko primerjati razmere učiteljstva, uradništva in — č a s t n i k o v.

Najbolj pereče dnevno vprašanje je sedaj zvišanje plač častnikom, to se hoče po listih sugerirati javnosti dannadan, a o nujni potrebi regulacije plač učiteljstvu piše le malokateri list — učiteljstvo pač nima denarja za podkupovanje časopisov — in če kak list razpravlja o regulaciji učiteljskih plač, se ne prikupi navzgoraj in tudi ne pri občinstvu, ker učiteljske plače se regulirajo le z nepopularnimi davki, a regulacija plač častnikom je baje nujna državna potreba. O tej potrebi niti ne dvomim, saj bi sicer ne bil — patriot; kdor pa govori o nujnosti regulacije učiteljskih plač, pa je rovač ali vsaj nadležen berač. Pa pustimo bridkost, četudi napolnjuje človeku srce in dušo, ko mora živeti v takšnih razmerah. Gotovo privoščimo častnikom izboljšanje plač pri sedanji draginji, saj oni niso krivi, da se namenoma hoče v prosvetlenem XX. stoletju udušiti učiteljski stan v bedi. P r a v i č n o b i b i l o ,

da bi se preiskalo, kje je potreba največja ter bi se tam najprej pomagalo.

V mestu Gradcu ima na pr. oficir v XI. čin. redu 2672 K plače, stanarine in doklade za služabnika; državni uradnik pa ima istotam le 2176 K. Oficir ima torej 496 K več.

V čin. razredu	ima oficir	drž. uradnik	oficir več
X.	3032 K	2872 K	162 K
IX. (2. razr.)	3648 „	3640 „	8 „
IX. (1. razr.)	4248 „	3640 „	608 „
VIII.	5664 „	4966 „	698 „

Opomniti pa še moram, da imajo oficirji na potovanju, če je 20 km izven domačega kraja, subalterni po 2 kroni na dan doklade (Marschzulage), višji oficirji seveda več. Na službenem potovanju imajo subalterni prosto vožnjo v kupeju II. razreda, višji v I. razredu, dobijo plačane diete in tudi za hrano in vožnjo svojega sluga dobijo plačano, če sluga potuje zraven ali ne.

In kaka je predizobrazba? Kadet, ki je dovršil 4 letnike kadetne šole, postane lahko že z 18. letom častniški namestnik in čez dve leti poročnik. Učitelj mora istotako štiri leta študirati, namreč absolvirati mora 4 letnike

učiteljišča. Po predizobrazbi torej ni razlike, poglejmo pa, kaka razlika je med plačami.

Mlad poročnik ima po XI. činov. redu 2672 K, ima torej večjo začetno plačo kakor pa državni uradnik istega (XI.) činov. reda po 6 letih, ko dobi II. triletnico. Učiteljske plače pa se niti primerjati ne dajo. Začetno plačo oficirja doseže učitelj v Gradcu šele po 22 službenih letih, učitelj v I. plačilnem razredu po 27, v II. plačil. razredu šele po 37 definitivnih službenih letih. Koliko pa gre provizičnih in podučiteljskih let v izgubo! V tem času, ko ima učitelj 37 definitivnih službenih let — in slovenske šole na Štajerskem so večinoma v III. plačilnem razredu — je že dosegel najvišjo svojo plačo in nima ničesar več upati, oficir pa je šele nastopil svojo službeno pot ter lahko doseže VII. (kjer ima 7056 K, ozir. 7656 K, torej 1129 K ozir. 1729 K več nego uradnik istega činov. reda) in VI. činovni red (kjer ima 9092 K, torej 1404 K več nego uradnik istega činov. reda) itd. Na Kranjskem in Primorskem pa

so učiteljske razmere še bolj neugodne in kontrast napram oficirjem še večji.

Pa pravijo, da učiteljem ni take sile kot oficirjem.

Pribiti pa moram tudi, da naše učiteljsko delo ni nič lažje od častniškega dela. Pri vojakihi vlada železna disciplina, v šoli pa je cela truma razposajenih otrok; pri vojakihi je cela vrsta instruktorjev, narednikov itd., a učitelj mora svoj regiment, svoj razred, sam vladati in poučevati, mora 80 do 100 in še več otrokom ne le telesnih, temveč predvsem duševne moči sistematično razvijati in gojiti. Častnik opravlja svojo službo — tuintam res telesno naporno — a na prostem v svežem zraku; učiteljevo delo pa je naporno za duha in telo, ker mora poučevati po 5 in še več ur na dan v zatohli prenapolnjeni sobi. Dela častnikov in četudi teptajo setev na njivi in travniku, ne sme nihče zavirati, učiteljevemu delu pa često nasprotuje družba in celo nespametni starši.

Otroka vzgajati je tudi vojna, vojna dobrega s hudim in ta vojna zahteva toliko intelligence in napora od vodij kot prava vojna. Namen militarizma pa je ves drug od namena

šole. Vzgoja šele napravi iz človeka človeka, brez vzgoje bi bili barbari. Naloga učitelja je torej vzvišena, militarizem pa obsojajo — kar kažejo mirovne konference i. dr. — dandanes trezni, pametni ljudje kot nepotrebno zlo, ki nalaga narodom preogromna bremena, ki teži človeštvo kot mora. In vendar, kaka razlika med plačo in veljavo učiteljev in častnikov.

Vse se trudi, celo ministri in dostojanstveniki, da dosežejo zvišanje plač častnikom. Vojni minister je z ogorčenjem dejal, da ga rdečica obliva, če pomisli na plačo subalternih oficirjev. Naučni minister pa je zavrnil zakonsko predlogo o zvišanju plač učiteljem v Bukovini; da, še več, učiteljstvo je prišlo celo v nemilost, ker se poteguje za svojo pravico ter noče mirno lakote — umreti. Namesto da bi nam vlada šla na roko kakor častnikom, zavira naše stremljenje ter odklanja naše zahteve in prošnje.

Pravijo, častnik potrebuje zvišanja plače, ker častniški stan bi naj bil prvi in častnik mora reprezentirati prvi stan. Gospoda moja, učiteljski stan se zaradi svoje važne naloge sme tudi imenovati prvi stan.

Nekoč je prišel kralj v šolo. Učenci so ga spoštljivo pozdravili, učitelj pa je le malomarno privzdignil svojo čepico in se ni zmenil za prisotnost veličanstva ter je poučeval svoj pot naprej. Ko je pouk minil in so otroci odšli, sta ostala kralj in učitelj sama v šoli. Tedaj se je pa učitelj odkril, spoštljivo pozdravil vladarja in se mu vdano priklonil. Začuden ga je vprašal kralj, kako to, da ga sedaj tako spoštljivo pozdravlja, a prej se niti zmenil ni zanj. Učitelj se je opravičeval, rekoč: „Prej vas zaradi otrok nisem pozdravil, zakaj otroci ne smejo vedeti, da je še kdo več od me. Jaz sem in moram biti v otroških očeh prva in najimenitnejša oseba, sicer izgubim toli potrebni ugled in to bi bilo za pouk in deco slabo.“

Žal, da se je to vršilo v starodavnih časih, resnično pa je jedro te pripovedke, da moramo namreč imeti ugled, če hočemo uspešno poučevati in vzgajati. Človek pa le toliko velja, kolikor plača, plačati pa more le toliko, kolikor ima dohodkov. Od visokosti plače je torej odvisen ugled. In če se trdi, da častnik potrebuje zvišanja plače, ker mora reprezentirati prvi stan, potrebuje tudi učiteljsstvo zvišanja plače, da more

reprezentirati važnost svojega stanu, da si pridobi prepotrebni ugled pri otrokih in ljudeh.

Zvišanje plač častnikom je baje državna potreba, ker država potrebuje dobro vojsko, a zvišanje plač učiteljstvu je tudi državna potreba, ker država potrebuje izobraženih državljanov. Izobraženo ljudstvo bolje izpolnjuje svoje državljanske dolžnosti kakor pa neizobraženo in država ima tudi več dohodkov od izobraženega ljudstva kakor pa od neizomikanega, ker pri prvem je trgovina, obrt itd. bolje razvita kot pri slednjem, kar da državi obilico davkov. Izboljšanje šolstva je gotovo tudi državna potreba. In če se trdi, da je od izboljšanja plač oficirjem odvisna sposobnost vojske, se z isto upravičenostjo lahko reče, da je od regulacije plač učiteljem odvisna sposobnost šole in sposobnost državljanov. In to po vsi pravici, zakaj učitelj, ki ima tako plačo, da mu ni treba hlastati po postranskih zaslužkih, bo posvečal vse svoje moči šoli, kakor je to tako lepo zamišljeno v § 55. drž. šol. zakona, in bodo njegovi uspehi večji, nego pomilovanja vrednega tovariša, ki mora svoje moči tratiti z drugimi opravili ter pride —

ker živi v pomanjkanju — zaradi slabih razmer slabo razpoložen v šolo.

Vsi razlogi, ki se navajajo, da se dokaže upravičenost zvišanja plač častnikom, govore tudi za regulacijo plač učiteljstvu in to toliko bolj, ker se sedanja beraška plača učiteljstva s s e d a n j o p l a č o oficirjev niti primerjati ne da.

IV.

Pozabiti pa ne smem še enega razloga, ki je najvažnejši. Če se da učiteljstvu dostojna plača, se povzdigne učiteljski stan k v a l i t a t i v n o. — Res je, da je učiteljstvo idealno in delavno nad vse, da ne dela le „kar velewa mu stan“, a res je pa tudi — in nič se ne bojim, tega odkrito povedati — da stoji še precejšen del malomarno ob strani ter gleda in se celo posmehuje, kako drugi delajo. To so tisti brezbrizneži, ki jim ni mar svetost učiteljskega stanu, to so tisti najemniki, ki jim ni mar blagor njim izročene črede in jim tudi ni mar za stanovsko organizacijo. Ti so balast za naš vzvišeni stan, ti kratijo ugled vsemu stanu. Bojevnikov za prosveto naroda je, žal, od leta do leta manj, množi pa se število tistih, ki nimajo poklica za naš stan, temveč

so se le zaradi sile razmer vrinili v šole. In sramota je za XX. stoletje, da je učiteljski stan še nekak „refugium peccatorum“, ker se nastavljajo zaradi pomanjkanja učnih oseb bivši dacarji, organisti in eksštudenti za suplente. Žalostno dovolj, da sme tak suplent napraviti, ko je tri leta supliral, izkušnjo sposobnosti ter dobi plačo in pravice pravih učiteljev.

Pa tudi v drugem oziru trpi učiteljski stan kvalitativno zaradi žalostnih gmotnih razmer. Marsikateri nadarjen dijak ne gre v učiteljišče, mnogo jih je pa tudi, ki — ko dovrše študije — obrnejo učiteljskemu stanu hrbet ter se podajo drugam, kjer imajo lažje delo in bolje plačilo. Koliko izvrstnih moči se na ta način izgubi, ki bi lahko bili pastirji mladine, pionirji prosvete v pravem pomenu besede, na njih mesto pa pridejo najemniki. —

Gospoda moja, beda je slana za značaje. Če obrača mož plašč po vetru, ker se boji za svoj postranski zaslužek, če zaradi sile razmer gre in prodaja za skledico leče svoj moški značaj, je to sicer obžalovanja in graje vredno, a še večjo grajo zaslužijo tisti, ki so krivi teh silnih razmer.

Da se učiteljstvo povzdigne kvalitativno, mu je treba ne le višje izobrazbe, temveč tudi, in sicer v prvi vrsti, da se draginji primerno regulirajo plače.

Kakršno učiteljstvo, taka mladina, kakršna mladina, taka bodočnost.

V.

Sila učiteljske bede je prikipela do vrha; razlogom, ki govore za regulacijo plač v smislu učiteljskih zahtev, se ni moči ustavljati, in pričela se je neka akcija, pa bojimo se, da le zato, da se nas nekoliko potolaži, javnosti pa nasuje peska v oči. A učiteljstvo se ne pusti več za nos voditi ter s kritičnimi očmi zasleduje vso akcijo, da spozna prave prijatelje od neprijateljev, odkritosrčne zagovornike ljudskih interesov od hinavskih spletkarjev.

Dežele, pravijo, ne moremo, država naj da. in tako trka vse avstrijsko učiteljstvo na državna vrata. Dosedanji uspeh akcije je ta, da je vlada obljubila, dati deželam nekaj v saniranje njih financ; a dati noče od svojega velikega prebitka — 146 mil. K — te hrani za kanone in puške — temveč država bo dala

deželim to, kar bo z zvišanjem davka na žganje šele izprešala iz — dežel.

Poglejmo pa, v kak položaj pride učiteljstvo.

Naj ubožnejšim se hoče naložiti ta davek — zakaj finančni minister in njegovi vrstniki pač ne pijo žganja, temveč šampanjec in fine likerje — najnižjim slojem se hoče podražiti njih pijača, da se jih pahne v še večje uboštvo, zakaj da bi opustili žganjepitje, če bo žganje tudi dražje, tega ne verjame niti finančni minister. Ker bodo morali dati več za pijačo, ostalo bo manj za hrano in uboštvo bo še večje. V svoji nevednosti pa se bodo hudovali na šolo in učitelje ter bo v njih očeh šola še večje breme. Zakaj se pa oficirjem in drugim stanovom ne regulira plač s tako nepopularnim davkom?

In če se tudi zviša davek na žganje, bo imelo učiteljstvo bore malo haska od tega, ker dobe dežele le 40 %, drugo pa pobaše država zase. Nikjer pa ni določeno, da bi dežele morale za regulacijo učiteljskih plač uporabiti denar, ki ga dobe od države v saniranje svojih financ, in navdaja nas zla slutnja, da bodo dežele našle toliko drugih lukenj, da jih

zamaše s to državno podporo, da za učiteljstvo ne ostane ni beliča.

Koristi od zvišanja davka na žganje bodo imeli drugi, a zle posledice od strani ljudstva bo moralo čutiti učiteljstvo. Torej pa upravičeno zahteva in prosi učiteljstvo, naj bi se parlament zavzel za sklep, ki se je v enketi za saniranje deželnih financ na predlog odposlanca Eppingerja sprejel z večino glasov, da naj država pomaga deželam na ta način, da prevzame polovico stroškov za ljudsko šolstvo. Zanimivo in poučno je, da so zaper ta predlog glasovali le odposlanci Galicije, Nižje Avstrijskega, Tirolskega in — Goriškega, torej klerikalci iz vseh delov države. Zaključil pa je finančni minister ta posvetovanja s tem, da je izjavil, da baš omenjeni sklep, da naj prevzame država polovico stroškov za ljudsko šolstvo, ni izvedljiv in da njemu ni simpatičen. A če se bo ljudstvo zavzelo za sklep enquete in če se dobi v parlamentu večina zanj, zmehčalo se bo ministrstvu okamenelo srce, da bo odprl državno blagajnico sicer ne iz ljubezni do ljudstva in naklonjenosti do učiteljstva, pač pa iz strahu, da bi mu poslanci ne izpodmaknili

mehkega ministrskega fotelja. V takih položajih postane tudi ministrom marsikaj simpatično, s čimer se prej niso mogli sprijazniti.

VI.

Ker imajo, žal, reakcionarci in šnopsfabrikanti pri vladi odločilno besedo, je naša slavna vlada sedaj še huda nasprotnica regulacije učiteljskih plač. Za njo je samoobsebi umevno bilo, da je, ker je draginja narasla, regulirala plače drugim stanovom, nekaterim, n. pr. duhovnikom, celo iz lastnega nagiba in istetako hoče sedaj tudi iz lastnega nagiba storiti oficirjem, a učiteljem ne dovoli niti ne, da bi jim dežele iz lastnega dale. Ker je zadeva regulacije plač učiteljstva v Bukovini p r i n c i p i a l n e g a pomena za v s e avstrijsko učiteljstvo, moram omeniti tudi to zadevo, ki kaže jasno, kako je naši vladi pri srcu blagor šole in učiteljstva.

V Bukovini je deželni zbor sklenil leta 1905. postavo, s katero je uredil učiteljstvu plače tako, kakor jih imajo uradniki 11. do 8. činovnega reda. Ta postava je dobila pred-sankejjo, deželni zbor jo je t r i k r a t s o - g l a s n o sklenil, in vendar jo je vlada po

2¹/₂ letnem cincanju — zavrgla. Državi bi ne bilo treba po tej postavi plačati za regulacijo učiteljskih plač ni beliča, zakaj deželni odbor je poskrbel za zadostne vire, da bi se popolnoma pokrili stroški, ki bi jih imela dežela zaradi povišanih plač — in vendar vlada te zakonske predloge ni predložila cesarju v sankcijo.

Vidi se iz tega jasno, da imajo principalni nasprotniki šole, da imajo razni šnopsbaroni več vpliva na vlado nego avtonomen deželni zbor.

Nad vse zanimiva pa je nota, s katero je vlada odklonila omenjeno zakonsko predlogo, ker iz te note se vidi, kakô srednjeveški nazori glede šole in učiteljstva še prevladujejo tam zgoraj.

Nota navaja: „Zakonska predloga o regulaciji učiteljskih plač se je sklenila 1905, takrat pa so bile plače državnih uradnikov nižje nego so sedaj (1908), ker so se jim lani povišale: in okoliščina, da so danes plače državnih uradnikov višje nego so bile l. 1905, ko se je sklenila zakonska predloga o regulaciji učiteljskih plač, baje jasno priča, da se regulacija učiteljskih plač ne sme postaviti na

labilno podlago, da bi naj bila plača učiteljstvu enaka plači državnih uradnikov 10. do 8. činovnega reda. Ta moment so baje uvaževali doslej še vsi drugi deželni zbori, zakaj še nobeden ni reguliral učiteljstvu plač na podlagi plač državnih uradnikov. Ako se pa kaj takega dovoli bukovinskemu deželnemu zboru, se ustvari za druge dežele opasen prejudic. Prezreti se pa tudi ne sme, da, če se dajo učiteljstvu enake plače kakor jih imajo državni uradniki, bi zbudilo to v ljudstvu močno nasprotje do lastnega položaja in ljudstvo bi izgubilo zaupanje do učiteljstva ter bi trpela institucija šole.“

Človek se mora za glavo prijeti, da so taki nazori sploh mogoči.

Ali ni vlada sama kriva, da je 2 in pol leta zavlačevala sankcioniranje te predloge? Naj bi jo bila 1905 takoj ali vsaj 1906 predložila v sankcijo, tedaj je še bila v nji določena plača učiteljstva enaka takratnim plačam uradnikov. Ali je učiteljstvo krivo, da so se med tem časom (1907) regulirale plače državnim uradnikom, da so se jim zaradi draginje morale regulirati?! In sedaj se to navaja za razlog, da se je predloga o

regulaciji učiteljskih plač odklonila! Ker so uradniki dobili med tem večje plače, torej se po nazorih naše slavne vlade ne sme učiteljstvu ničesar dati! To je kruta brezsrčnost!

Če se regulirajo učiteljstvu plače tako, da ima enake prejemke kakor državni uradniki 11. do 8. čin. reda, imenuje to vlada nevarno labilno podlago. Za Boga milega, stabilne podlage pa ni mogoče ustvariti nobeni regulaciji plač nobenega stanu, tudi ministrom ne, zakaj draginja vedno raste, in če hočete, da bodo stanovi, ki so vezani na fiksne letne dohodke, mogli izhajati, se jim morajo plače od časa do časa draginji primerno regulirati! Seveda učiteljstvo bi radi prikovali na stabilno podlago kake predpostavne regulacije; da pa razmerno z draginjo raste beda učiteljstva, tega nočejo uvideti.

In ta opasni prejudic! Tu se pač bije vlada sama sebe po zobeh. Če je moment o labilni podlagi res tako tehten, da so ga doslej še vse dežele uvaževale, se ni treba bati nikakega prejudica. Da se kaj pametnega ukrene, pač mora nekdo pričeti, in če se temu prvemu zabrani izvršitev, bo našel posnemovalcev, če

je to vladi všeč ali ne. Vidi se pa tu, kak strah vlada pred dobro situiranim učiteljstvom, ki bi posvetilo vse svoje moči šoli in ljudski izobrazbi.

Neverjetno pa je naravnost, da pravi vlada v omenjeni noti, da, če se dajo učiteljstvu enake plače kakor jih imajo državni uradniki, bi zbudilo to v ljudstvu močno nasprotje do lastnega položaja in da bi izgubilo zaupanje do učiteljstva ter bi trpela institucija šole. — Po nazorih vlade raste torej zaupanje ljudstva do učiteljstva v tej meri, v čim slabšem gmotnem položaju je učiteljstvo; logično bi torej bilo, da ima ljudstvo tem več zaupanja do učitelja, čim več dolgov ima in čim bolj je zaradi tega odvisen od trgovca Petra in mesarja Pavla, od strica krojača in ujca črevljarja itd. Oj, ti srečni šolmašter iz starih časov, ki si prosjačil od koče do koče, ki si godel po gostijah za požirek pijače, ki si nosil farovškim gospodom jedila na mizo, da si dobil kako obrano kost, ki si snažil črevlje drugim, da si dobil za to breece, ki si bil zaradi svojega uboštva v zasmeh vsi fari, do tebe je imelo po nazorih slavne avstrijske vlade v XX. stoletju ljudstvo največje zaupanje. In tudi sedanje učiteljstvo se

hoče potisniti v tak položaj, da ne izgubi ljudstvo zaupanja do njega in da ne trpi institucija šole, kaj ne?!

O, ironija, pikra ironija! Ali se vlada na ta način ne norčuje očitno iz učiteljstva in institucije šole? Napredne stranke, ali ne čutite udarca v obraz, če razvija vlada take nazore in dela po njih?! Ali je že klerikalizem res vse omamil in udaril s slepoto?!

Da človek toliko velja, kolikor plača, velja le za druge stanove in ne tudi za učiteljstvo. Potrebno je zvišati plače oficirjem, da morejo reprezentirati prvi stan, a učiteljstvo je treba opraviti z beraško palico, da dobi zaupanje ljudstva, za povzdigo vojne je potrebno, da se povišajo plače oficirjem, a institucija šole bi trpela, če bi učitelji ne stradali!

Kak vrišč bi nastal, če bi bila vlada odklonila zvišanje plač duhovnikom z motivacijo, da bi povišanje zbudilo v ljudstvu močno nasprotje do lastnega položaja in bi tako izgubilo zaupanje do duhovništva ter bi zaradi tega trpela institucija sv. katoliške cerkve!

Da, da, učiteljstvo je pastorka v naši državi — učiteljstvo je Prometej, ki se ga mora vkovati in izročiti kragulju — bedi, ki

kljuje srce od zore do mraka, od mraka do dne, ker razširja ta Promotej luč prosvete.

Toda, gospoda, ne igrajte se z ognjem, glad napravi iz pohlevne ovce divjega volka! Tudi učiteljstvo ima moč, in to svojo nemalo moč bomo uporabili, da odpremo ljudstvu oči, da uvidi, kako se frivolno igra z ljudskimi koristmi in kako se ironizira svetinje narodne prosvete! Zoper tako ostudno razredno politiko vsi na krov!

Proletarci smo, in naj pomnijo tisti, ki nam ne privoščijo skorjice kruha, da beda združijo siromake. Delavci proletarci simpatizujejo z nami, z učitelji svoje dece, z nami, s svojimi sotrpini, in razumno ljudstvo ve, da so naše zahteve njemu v prid, in to že danes lahko z gotovostjo povem, če pojdejo preko naših zahtev na dnevni red, pride vihar, da bo vlada morala ugoditi našim zahtevam. Ker ne moremo štrajkati mi — zadeli bi le nedolžne otročiče in ne pravih krivcev — bodo štrajkali naši sotrpini za nas; ker ne moremo s pasivno resistenco ničesar izsiliti, bodo storili to naši prijatelji, in ker se ne upošteva našega glasu, jim bo zagrmel glas ljudstva.

Reklo se bo, da pretim, a jaz ne pretim, temveč le s v a r i m, zakaj večina staršev bo končno vendarle uvidela, da more njihovo deco vzgojiti v značajne, neomahljive, samostojno misleče ljudi učiteljstvo, ne pa učitelj, kiga mori skrb za vsakdanji kruh in ki je zaradi bede odvisen od vsake sapice. Le značajan človek more značaje vzgojiti, le učitelj, ki nima skrbi za materialne zadeve, more posvetiti vse svoje moči šoli. Ta nazor bo slejkoprej pronikel v maso naroda, in tedaj se vlada ne bo upala tako mačehovsko ravnati s šolo in učiteljstvom.

T o v a r i š i, t o v a r i š i c e, n a d e l o m e d l j u d s t v o, d a g a p r o b u d i m o; **to in edino to je pot k naši rešitvi!**

Čestiti zborovalci, navedel sem razloge, ki govore z a naše zahteve, opustil pa tudi nisem onih razlogov, ki se navajajo z o p e r naše zahteve, presodite torej, ali so naše zahteve upravičene ali ne.

VI.

N a r o d n i učitelji smo, in ker je slovensko učiteljstvo vselej izvršilo svojo dolžnost napram svojemu narodu, sme pač zahtevati,

da stori slovenski narod svojo dolžnost do svojega učiteljstva, ko to potrebuje pomoči naroda. Pa ne le zaradi učiteljstva, temveč že tudi zaradi samega sebe bi se moral slovenski narod zavzeti za regulacijo učiteljskih plač.

Toliko govore in pišejo, kako smo Slovenci zaostali, kako nam je na vseh koncih in krajih treba, da se ojačimo napram tujim navalom. Vsepovsod se kaže na učiteljstvo, češ, delujte za napredek naroda, dajte za to in ono ter podpirajte moralno in gmotno to in ono velevažno narodno institucijo.

Slavna gospoda, brez nič ni nič, vsako delo stane; delo v društvih stane, izobraževalno delo stane, obrambno delo stane; časopisi i. dr. niso zastonj, in pri svoji beraški plači mora učitelj vsak vinar prej desetkrat obrniti v roki, preden ga izda. Učiteljstvo ima že danes toliko stanovskega in narodnega davka, da pač pri najbolji volji ni mogoče ga povišati in naj je še tako potreben.

Ko bi se dalo za vsak stan v odstotkih določiti, koliko da od svojih dohodkov v narodne namene, bi morali uvrstiti učiteljstvo

pač v prvo vrsto, zakaj tako visokih odstotkov bi ne mogel izkazati pač noben stan. Če da advokat, trgovec, veleposestnik i. dr. na leto n. pr. 100 K v narodne namene, to ni tako velik odstotek od njegovih dohodkov, kakor pa če da ubožen učitelj 20 K od svoje beraške plače.

Izboljšate učiteljstvu plače, s tem okrepite vlevažen faktor za narodovo prosveto. Učiteljstvo, ki bo rešeno mučnih skrbi za vsakdanji kruh, bo z veseljem v še večji meri nego doslej posvečalo svoje moči prosvetnemu delu, delu za probujo in napredek naroda.

Kot rodovinski oče omenjam, da je še z nekega drugega stališča narodna dolžnost rodoljubov, da se zavzamejo za regulacijo učiteljskih plač. — Slovenci smo mal narod in skrbeti moramo, da se naša mladina kar najbolje odgoji, da dobimo čvrst naraščaj po znanem reku: Če nas je malo, pa bodimo ti bolj čvrsti. — V neki kulturnoslovstveni zgodovini Nemcev sem čital: „Sinovi duhovnikov (namreč protestantovskih) in učiteljev so si pri-

dobili največ zaslug za preroditev našega naroda. Duhovskim in učiteljskim sinovom in hčeram se ima nemški narod zahvaliti za svojo kulturno in narodno moč. Duhovniki in učitelji so, ker so bili sami izobraženi in prepognjeni z narodnim duhom, vzgojevali svoje otroke v strogo narodnem duhu, ki se je tako razširil v najširše sloje ljudstva; vzgojili so nam tako krepke bojavnike in zaslužne narodne može.“ Tako nemški zgodovinar.

Slovenci se zaradi celibata katoliških duhovnikov ne moremo zanašati na potomstvo duhovščine, in tembolj bi morali skrbeti, da bi učiteljski otroci postali krepki slovenski bojavniki in zaslužni narodni možje ter vrle slovenske bojavnice in zavedne narodne žene, da bi tudi slovenski zgodovinar mogel enako pisati o našem narodu, kakor piše nemški o svojem. Slovenski učitelji vzgojujejo sicer skrbno svoje otroke, a beda stavi tudi tukaj svoj neizprosni veto. Dobra vzgoja je draga stvar, to dokazovati mi menda pač ni treba. Zaradi slabih gmotnih razmer ne more učitelj svojim otrokom dati dovolj tečne hrane — zjutraj in zvečer je na mizi le čorba, kava — ne more jim ob boleznih dati potrebne zdravniške po-

moči, ne more jim nabaviti potrebnih učnih pripomočkov za boljšo izobrazbo itd. itd., skratka: učitelj ne more svojih otrok stanu primerno vzgojevati, in škodo ima — narod, ki bi lahko imel toliko izvrstno vzgojenega naraščaja, ko bi učiteljstva ne morila beda.

Regulacija učiteljskih plač je v narodnem oziru važna zadeva, in kdor je v resnici rodoljub, se mora zavzeti za učiteljske tako upravičene zadeve. Seve, kdor ima ljubezen do naroda le na jeziku, ima tudi za učiteljstvo samo lepe besede in prazne obljube. Čas pa bi že bil, kakor je dejal veliki Čeh Havliček, da bi ne govorili toliko o ljubezni do naroda, temveč da bi delali iz ljubezni do naroda. In baš zato bi že vendar enkrat bil čas, da bi ne govorili toliko o važnosti učiteljskega stanu, da smo pionirji prosvete itd. itd., kar je še več teh lepih fraz — temveč da bi dejanski uvaževali imenitnost učiteljskega stanu in delali na to, da bi učiteljstvo ne koprnelo več v bedi.

VII.

Če se bodo učiteljem zvišale plače, bo imelo ljudstvo pa tudi direkten gmotni dobiček, ker bo učiteljstvo lahko to in ono

kupilo, česar sedaj ne sme, za to in ono reč bo lažje plačalo par beličev več, česar sedaj ne more. Ali bi ne bilo prijetneje za prodajalca, ko bi učitelji blago in drugo, kar kupujejo, sproti plačevali, pa ne, da jih morajo sedaj mesece in mesece čakati? Če se duhovnikom zvišajo plače, nima ljudstvo od tega velike koristi, ker ima vsak župnik urejeno gospodarstvo, da si pridela na lastnem zemljišču toliko živeža, kolikor ga potrebuje; v hlevu ima toliko krav, da ne kupuje mleka pri kmetu, ima kočijo in konjiče in ne da kmetu zaslužka, če se mu je treba kam peljati. Učitelj pa mora vse kupiti, vse plačati. Če se regulirajo plače uradnikom in oficirjem, imajo korist od tega le v mestih, ker uradniki in oficirji so nastavljeni le v večjih krajih ter dajejo zaslužka tam ljudem. Interes na zvišanju učiteljskih plač pa imajo najširši sloji ljudstva tako v mestih, trgih in na deželi. Učiteljski stan je vseskoz konzument, t. j. stan, ki mora vse kupovati, razen zraka in vode. Čim več konzumentov pa je in čim bolje so ti imoviti, tem bolje za produ-

centa in trgovca, t. j. za kmeta, mesarja, črevljarja, krojača itd. Da bi privabili čim več in čim boljših konzumentov v naše kraje, se skrbi z vsemi sredstvi, ustanavljajo se celo društva za pospeševanje prometa s tujci, ker ti prinesejo v deželo denar. Dobri konzumenti so torej v blagor dežele in ljudstva. Ali ni tedaj nespametno, če ljudstvo nasprotuje regulaciji učiteljskih plač! Stem ne škoduje le učiteljstvu, temveč tudi sebi, ker slabi svojega konzumenta, t. j. odjemalca. Čemu sedi finančni minister na 146 milijonih kron prebitka, naj da nekaj tega denarja za regulacijo učiteljskih plač, da pride denar med — ljudstvo! Gotovo je ljudstvu v večjo gospodarsko korist, če se zvišajo plače učiteljstvu, ki živi med ljudstvom ter pusti svojo plačo domačinom, kakor pa če se zvišajo plače častnikom, ki jih ljudstvo vidi le vsako leto enkrat ali pa še tudi ne, ki si naročajo potrebščine iz tujih krajev ter pošiljajo svoj denar v druga mesta. Gotovo je ljudstvu v večjo korist, če da finančni minister denar učiteljem, kakor

pa če ga da za kanone, ki jih izdelujejo v tujih državah in gre toliko potrebnega denarja v tuje dežele, medtem ko ga doma primanjkuje na vseh koncih in krajih. Tisti, ki hujskajo ljudstvo zaradi regulacije učiteljskih plač, pač niso prijatelji ljudstva, temveč ljudski sleparji in sebični demagogi so. Upamo pa, da pride ljudstvo do spoznanja ter posveti takim krivim prerokom tja, kamor spadajo.

Stojimo pred veliko odločitvijo, in naše oči so uprte v parlament na Dunaju. Slovenska javnost, podpiraj nas v tej borbi, da se zadeva ugodno odloči. Slovenski časopisi naj nas podpirajo predvsem in se zavzemajo za naše zahteve; društva, krajni, okrajni in deželni šolski sveti, županstva, okrajni zastopi in druge korporacije naj sklenejo resolucije, da zahtevajo, da naj državni zbor k § 55. državnega šolskega zakona sklene še ta pridatek: „Kot minimalni dohodki učiteljstva imajo veljati isti dohodki, ki jih imajo državni uradniki pri plači in penziji vsakokratnega XI., X. IX. in VIII. činovnega reda.“

Take resolucije se naj objavljajo v časopisih, pošljejo se pa tudi naj poslancem in ministrstvu. V resolucijah se naj tudi zahteva,

da naj država prevzame polovico stroškov za ljudsko šolstvo.

Velecenjeni gospodje poslanci, ne bom vam delal nikakih poklonov, temveč rečem, da slovensko učiteljstvo pričakuje, da boste naše zahteve z vso vnemo zastopali. Uvažujte prej citirane besede Havličkove. Naša hvaležnost in plačilo naroda vam ne izostane. —

VIII.

Če država učiteljstvo odslovi, mora to iznova beračiti, kar je ponižujoče; regulacija se zavleče, in beda se poveča; ker dežele ne bodo zadostno izboljšale učiteljem plač, se čez nekoliko let mora iznova začeti beračenje za zvišanje plač. Če se učiteljstvu definitivno ne regulirajo plače, izgubi ugled pri ljudstvu, izgubi pa tudi veselje do dela in škodo ima — narod.

Cesarjev jubilej se naj praznuje z dobrodelnostmi za otroke, regulacija plač učiteljem je tudi dobrodelnost za otroke, in parlament ne more na lepši način ovekovečiti šestdesetletnice vladanja presvetlega vladarja, kakor da definitivno regulira učiteljem plače, da sklene k § 55. drž. šol. zakona dodatek: „Kot mini-

malni prejemki učiteljev imajo veljati oni prejemki, ki jih imajo državni uradniki pri plači in penziji vsakokratnega XI., X., IX. in VIII. činovnega reda“ in da sprejme Eppingerjev predlog, da naj država prevzame polovico stroškov za ljudsko šolstvo.

Tovariši, tovarišice, ne vdajajmo se sicer nikakim iluzijam, pa tudi puške ne vrzimo v koruzo, temveč vsi na krov, vsi na delo med ljudstvo! Imejmo puške nabasane in sablje pri-pasane, in zmaga mora biti prejalislej naša!

Predlogi in resolucije:

I. Učiteljstvo, zbrano na XX. skupščini „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ dne 7. septembra 1908 v Gorici, prosi in zahteva, da slavni deželni zbor:

a) sklene k § 55. državnega šolskega zakona iz leta 1869. pridatek: Kot minimalni dohodki učiteljev na ljudskih šolah imajo veljati tisti dohodki, ki jih imajo pri plači in penziji državni uradniki vsakokratnega XI., X., IX. in VIII. činovnega reda;

b) naj sprejme Eppingerjev predlog, da naj država pomaga deželam sanirati deželne finance na ta način, da država prevzame polovico stroškov za ljudsko šolstvo.

II. Od državnih poslancev pa slovensko učiteljstvo pričakuje in jih prosi, da se z vso vnemo zavzemo, da se uresničita a) in b) resoluciji.

III. Slovensko javnost, to je časopisje in korporacije, pa prosi slovensko učiteljstvo, da pokaže naklonjenost do učiteljstva in šole ter skrb za narodno prosveto in narodov napredek s tem, da se zavzema za naše zahteve, da z resolucijami zahteva od državnih poslancev in od visoke vlade, da se učiteljstvu definitivno regulirajo plače s tem, da se jim da take dohodke pri plači in penziji, kakor jih imajo državni uradniki vsakokratnega XI. do VIII. činovnega reda.

A. Pesek.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000504570

0 00000504570

